

1. Az illusztráció (elkezdett) EGYEB / illuszt.doc

Vissza a tartalomjegyzékhez...[tartalomjegyzék.doc](#) - [Az illusztráció](#)

Az egyik legegyszerűbb, legkényelmesebb, és legbiztosabban sikert ígérő műfaj. Feltéve hogy:

- A gyermek még nem veszítette el rajzi nyelvét. Meg mer szólalni, vissza meri adni olvasmány élményét.
- Az olvasmány valóban érdekes számára.

- Az olvasmányban van olyan vizuálisan megjeleníthető formai mozzanat, ami megragadja érdeklődését, aminek elmondására vannak / még vagy már / vizuális nyelvi eszközei.

Az óvodás korú gyerekek többsége minden gond nélkül oldja meg a feladatot. Ennek során rajzi jeleivel néha elképesztő részletességgel adja vissza a mese, számára fontos elemeit.

Makoldi Sándor saját gyermekének illusztrációit elemzi nagyon tanulságosan.¹

A történet megrajzolása, mint korábban már kitértünk rá, klasszikusan az élményfeldolgozás utolsó előtti pontja.

Ha az elejétől szeretnénk kezdeni, akkor a mese-vers meghallgatása után szerepjáték következnek, és csak ezt követi a rajzolás, festés, mintázás. [..\\ALAPOZ\tanmenetszabad1-4.doc - A kiskondás](#) A végeredmény pedig:

[K:\KEPEKAP\EGYEBFOG\ILLUSZT\kiskondas\kiskondas.doc](#)

A vers feldolgozása időnként valamiféle technikai ügyeskedésre biztosít kiváló alkalmat:

[..\\ALAPOZ\tanmenetszabad1-4.doc - Gyöngy az idő](#)

Máskor kompozíciós nehézségeket kell megoldanunk, mint pl. a fehér ló fiában. Az alábbi sorozattal egyúttal azt is be szeretném mutatni, miben különbözik a szabad illusztráció a „vezetett” ábrázolástól.

Fehérlófia feldolgozása

Pályázati felhívásra kezdtünk dolgozni a művészeti iskola húszfős elsős osztályával (a délelőtti iskola másodikosai) a mesén.

Először tetszőleges technikájú, méretű „örömrajzolás” következett. Felolvastam a mesét, mindenki választott valamilyen eszközt, aztán rajzolt, festett ahogy jól esett, minden kérdésre megengedő választ kaptak.

Majd ismertetem a batikolt kollázs technikáját, minden gyerek kapott egy batikolt papír készletet, és elkezdtek kiegészítő lapokat gyártani. Az előző foglalkozáson gyűjtött, lepréselt levelek közül is válogathattak, mit tudnának felhasználni munkájukhoz. [..\\TECHNIKA\Technika.doc - batikolt papír készítése](#) Ezután mindenki kivágta saját motívumait, és összerendezte egy háttérlapon. Az összerendezés előtt megbeszéltük a felesleges terek eltüntetésének lehetőségeit. [..\\TECHNIKA\Technika.doc - Kollázs batikolt papírból](#) Ahol nehéz lett volna

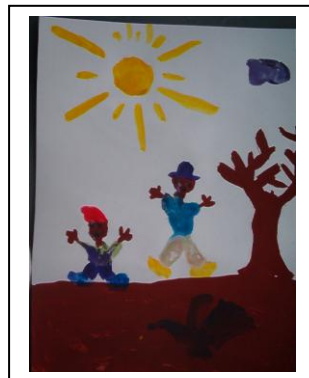

valamit papírkivágással megoldani, ráfesthették akril festékekkel a kis kiegészítő jeleket.

A munkát a következő héten folytattuk. Aki elkészült, új kollázst készíthetett nonfiguratív formákból, a felső és az alsó világ kontrasztjának bemutatására. Vagy csak az egyik világot mutatta be. Volt, aki csak a háttérrel

¹ Makoldi Sándor: Meseillusztrációk, ahogyan a gyermek csinálja. Művészet 78/9.

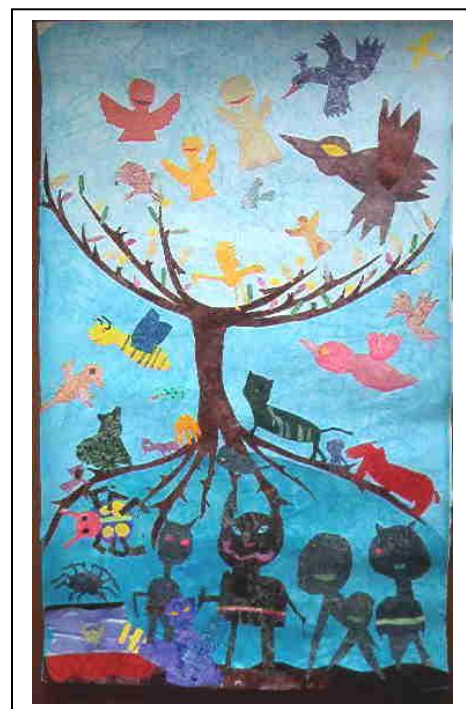
formázta meg, mások alakokat is készítettek, természetesen figuratív munkák is születtek. Ismét alkalmazhattak apró kiegészítő festést. Végül „elfesthették” a maradék festéket, vagy a kontrasztokat, vagy a mese egyik jelenetét.

A következő foglalkozásra azt terveztem, hogy csoportokat alkotunk, minden csoport kap egy történetrészletet, elkészíteti hozzá a szereplőket, egyéb motívumokat. Tervezünk, egy közös háttérrel, amire felrakjuk a csoportok által készített jeleneteket, így előttünk lesz az egész mese. De a gyerekek kedvetlenül kezdtek dolgozni, mondták, hogy már unják a mesét. Úgy módosítottam a feladatot, hogy készítsünk szereplőket egy alsó, egy felső és egy középső világhoz. Elmondtam Kiss Annától az Alattunk is laknak, felettünk is laknak verset.

Ettől a munka új lendületet kapott, elkészült a nagy közös kép.

Ahogy a gyermek egyre nagyobb lesz, úgy veszíti el érdeklődését az egyszerű, epikus jellegű illusztráló munka iránt. A kedvtelve rajzolt indián történetek, harci jelenetek mögött a hatalom, az erő, a siker birtokbavételének szándéka rejtőzik.

Ha képileg igényes illusztrációkat szeretnénk kapni, olyan műveket kell válasszunk, amelyek valami fontosat mondanak számára a világról, és / vagy / vizuálisan is izgalmasak.

Az illusztrációnak magának elég nehéz közös szabályait találni, minden versért külön kell megküzdeni. Szokás mondani, hogy az illusztráció legyen tömör, ne vonja el a figyelmet a műről, ami igaz is, ha egy kötetbe kell képi mellékleteket gyártani, de ha rajz órákon valami indíttatást szeretnénk kapni a munkához, egy egysoros versből akár húsz oldalas képfolyam is támadhat.

Versfeldolgozások illusztrációs melléklettel.

Egy osztályfőnöki órán például felolvassuk Mándy Iván: Csutak és Gyáva Dezső-jének egy részletét, ahol az énekórákat helyettesítő matematikatanár bizonytalan helyzetét egy bűnbakképzéssel próbálja stabilizálni.² Eljuttassuk a jelenetet, közben kiderül hogy milyen aktuális probléma miatt vettük elő a könyvet. A játék közben fotókat készíthetünk, ezek azonban nem fejezik ki igazán Dezső magárahagyottságát.

- Megrajzolhatjuk hát, amint térdeit felhúzza ücsörög a folyosón.
- Analóg helyzeteket kereshetünk, a magány változatait.
- Megfesthetjük, ahogy épp eltűnik, szétfoszlik az osztály, a körülötte tülekvő, nevető gyerekek, egy expresszív, tassisztikus vagy szintetikus kubista kompozícióként.

Ezzel az eredetileg "csak" mindennapi viselkedési konfliktusainkra rámutató, erkölcsi jelentései miatt érdekes mű, vizuálisan is érdekessé válik.

Az ilyen műfeldolgozás jóval több mint egyszerű illusztráció. A kép csak egy kis emlék a megélt műről. A vizuális beállítottságú gyerek jóval tovább képes rajzaival újra megélni a témát, mint ameddig olvasta. Egy nap alatt végez az Egri csillagokkal, de hetekig rajzolgatja az ostrom jeleneteit. Mások nehezen ereszkednek neki a rajznak. Elvesztették már eredeti kisgyermekkori rajzi nyelvüket, amin el tudták volna mesélni a történetet. Nekik olyan történet mozdítja meg a fantáziájukat, ahol valami segítséget kapnak a rajzoláshoz.

Ha mondjuk a Vörös Rébéket dolgozzuk fel ilyen módon, kissé már távolabbi a konfliktus, a gyerekek eljövendő életének konfliktusait járjuk körül. Eljátsszuk először magát a történetet, aztán megpróbáljuk felszínre hozni az egyes szereplőket mozgó belső vágyakat. Kinek mi a haszna a történetből? Megpróbáljuk átírni az egyes mozzanatokat: hogyan történhetett volna másképp? Játék közben időnként egy nagy képkerettel kiválaszthatjuk a képre kíváncsi részleteket. Pl. a bujdosásnak induló Dani, a palló, a kasznár, háttérben a rémült Tera, fák / ezek helyére szintén gyerekek állnak. / A vers szép, a szavak zenélnek, a konfliktus érdekes, de távolibb, mint az előző műben. Semelegesebb alpanyag. Könnyebben kínálja a vizuális átírás lehetőségét.

- Megfesthetjük zsánerképként.
- Az eltérő jellemű szereplők megjelenítésének formai problémáit is megbeszélhetjük. Milyen vonal, szín, faktúrahasználattal tudnánk ezt kifejezni?
- Megfesthetjük a metafórát. Rébéket varjúvá változóban.

Epikus illusztrációk

A János Vitéz, a Toldi, a Kalevala, vagy pl. Kálidászha felhő hírnöke természetesen szintén nagyon sok megbeszélnivalót tartalmaz, de ezek feldolgozására a rajz órákon nincs időnk, tehát egyszerűen csak megrajzoljuk, megfestjük a szöveget. Dolgozhatunk teljesen fejből, de - főleg felsőben - anyagot is gyűjthetünk. Hogy nézhetett ki a huszárok ruhája, a hajó, a török sereg.

Hosszabb műveket közösen szoktunk feldolgozni. Lefénymásolom a szöveget, feldarabolom egy képbe foglalható részekre, annyi darabba, ahányan vagyunk. Először felolvasom az egészet, majd elmondom, milyen részleteket lehet választani. Néhány szóval elmesélem az egyes részeket. Lehet választani közülük, amit csak egy ember választott, már viheti is el, kezdheti a munkát. Amikor véget ér az első kör, újra kezdjük a felsorolást, azokkal a részekkel, amiket senki nem választott. Végül, ha csak van olyan rész, amihez rendületlenül ragaszkodik két ember, véletlenszerűen osztom szét a maradékot.

Metafórák kibontása

A legkedveltebb, a rajzi megjelenítés számára leginkább kínálkozó módszer.

"A hold ballag a hullámon/ mily nyugalmas az ég alja / a folyó agg reszketését megfontoltan kaszálgatja/ míg tükrének tekinti / egy faágacska./"

2. Illusztrációs óra

Rövid változat. Akkor tartom, ha a technika órák, vagy a mesebeli világ órák után szeretnénk illusztrálni egy verset.

---

² Mándy Iván: Csutak és Gyáva Dezső Móra 1968 187. o.

Előtte ismerkedjünk meg az illusztráció műfajával.

Elmondok egy kis ötsoros verset:

Kiss Anna: Róka-róka

Róka - róka lángszemű/ ágyam előtt üldögél,/ nyomát kopók szimatolják/ ajtómon a reteszt rágják,/asztalomon sajt, kenyér.

Rajzolom is a táblára:

De ezzel a rajzzal van egy kis baj. / Beszélgetés során kiderül: túl sok az üres hely. /

Mintha egy ilyesféle szöveget illusztráltunk volna: Van egy nagy erdő. Abban egy nagy - nagy tisztás. Azon a nagy tisztáson áll egy ház. A ház ajtajára kutyák ugrálnak.... Szóval fecsegős, bőbeszédű a rajzunk. A vers tömör. + Az ember legtöményebb megnyilvánulása.

Tüntessük hát el a felesleges tereket. Ki tudja a legtömörebb vázlatot feltenni?

Az elkészült megoldásokat elemezzük, majd a táblán megrajzolom a hiányzó fokozatokat.

Most már elkészülhetnek az illusztrációk? Még nem, mert még csak azt tudjuk, mi szerepel a képen, de hogy miért? Kik ezek itt? Egy ágyban fekvő valaki, de ki? Miért fekszik az ágyban? Még éjszaka van? Hát a kutyák mit akarnak? Ami tényszerűen megállapítható: A róka nem eszi meg a sajtot, kenyeret. Üldögél az ágy előtt. Aki ágyban fekszik, vagy beteg, vagy alváshoz készülődik, most ébredt, vagy.. esetleg most álmodik. A róka talán gyógyít, vagy álmot őriz? A kutyák valami ártó hatalom szolgálói? Vagy épp ellenkezőleg, szabadítók? Sokféle válasz lehetséges, és ahhoz, hogy megtaláljuk, ízlelgetnünk kell a vers kulcsszavait. Lángszemű, reteszt rágják, ...

Ha a választ megtaláltuk, már nekikezdhethetünk a rajzolásnak.

Az illusztráció nem lehet fecsegős, minthogy a vers sem az. "A vers a legtöményebb művészi megnyilvánulás!" - mondta Latinovits Zoltán.

Ha azonban továbbgondoljuk, akkor elindulhat a fantáziánk, és egész történetet kerekíthetünk a versből.

Hol egy világos nagy madár

Hol egy világos nagy madár árnyéka ég a kőre, hulltában sejti már a gyöngy, hogy erdő lesz belőle. /Kiss Anna/ Beszélgetünk a versről! Valahol áll egy nagy világos madár, régóta áll, hisz árnyéka a kőre égett. / Vörös árnyék? Ég az árnyék? Fekete az árnyék a fehér kövön? Vagy zöld? (Az árnyékban moha nőtt?) / Ki - mi ejti el a

gyöngyöt? Egy másik madár, tündér, varázsló? Miből gondolja a gyöngy, hogy erdő lesz belőle? A madár az őr? Kitől őrzi a gyöngyvetést? Ha felnő a gyöngyerdő, miféle fák, növények lesznek a gyöngyökből? Kik, mik laknak majd az erdőben, mik történnek?

Mi a minimum aminek szerepelnie kell a képen? / A madár feje, és árnyéka a kövön. / Ez lesz az illusztráció. Azonban ha minden kérdésünkre választ próbálunk találni, akkor már egy egész világot teremtünk, festünk meg, már nem a verset illusztráljuk. A vers csak nekilódította a képzeletünket.

Vannak aztán olyan versek, ahol bizonyos dolgok egyértelműek.

Bóbita

Bóbita, Bóbita táncol, körben az angyalok ülnek, béka hadak fuvoláznak, sáskahadak hegedülnek.

Bóbita, Bóbita játszik, Szárnyat ígéz a malacra, Ráül, ígér neki csókot, Röpteti és kikacagja.

Bóbita, Bóbita épít, Hajnali ködfal a vára, Termeiben sok a vendég, Törpe-király fia, lánya.

Bóbita, Bóbita álmos, Elpihen őszi levélen, Két csiga őrzi az álmát, Szunnyad az ág sűrűjében. /Weöres Sándor:
A tündér /

Malac, csiga, béka, sáska, stb. De milyenek az angyalok? Milyen lehet a törpe király vára?

Melyik részletét festjük meg a versnek?

Megfesthetjük a bált, a különös színes ködökből, vagy szilárdabb anyagból épült várat, törpe királyék természetesen eddigi alakjaink lesznek, nem a meseillusztrációk kis csúcsos sapkás emberkéi. Persze hosszabban is előkészíthetjük. Énekszóval, tánccal, a köd kavargását idéző kompozíciós szerkezetek keresésével. /Egyéb verseket az illusztrációs fejezetben ajánlunk./

Hogy a szerkesztés tömörségét fokozzuk, vágjuk ki színespapírból alakjainkat. A hátoldalra megrajzoljuk a körvonalat, majd kivágjuk. Összetologatjuk, kipróbáljuk hogyan a legtömörebb, majd felragasztjuk.

A feladat látszólag egyszerű, mégis, ha csak ennyit mondanánk a gyerekeknek, igen kevés lenne a sikeres munka. Alább a legnehezebb osztályoknak szánt változatot ismertetem:

Előzőleg megrajzoltuk a verseket, most megpróbáljuk tovább fokozni tömörségüket.

Színespapírból fogjuk kivágni motívumainkat. Aki el meri vállalni, az mindjárt az ollóval rajzolhat, aki bátortalanabb, az a hátlapra rajzolja elő. A színespapír sarkából, széléből vágjunk, hogy a maradékból még lehessen majd dolgozni. Csak a körvonalat rajzoljátok meg, teljesen felesleges szemeket, stb. rajzolni. Nagyjából az eredeti arányokhoz ragaszkodjatok, persze a lábakat, apró kis foltokat megvastagíthatjuk, felnagyíthatjuk.

Ragasztót még ne vigyetek!

Aki kész, helyezze el egy alaplapon a motívumokat, a lehető legtömörebben. Én megnézem, és vagy azt mondom: ragaszd fel, vagy segítek tömöríteni.

A ragasztás során először a leghátsó foltot ragasztjuk fel. Óvatosan bánjunk a ragasztóval./ Lásd papírragasztás./

<K:\KEPEKAP\EGYEBFOG\ILLUSZT\kiskondas\kiskondas.doc>

3. Illusztrálásra ajánlott versek

Epikus illusztrálásra ajánlott versek

Babits Mihály: Strófák a Wartburgi dalmokversenyhez / Jónás könyve / Jónás imája

Buda Ferenc: Mese / Ne rejtőzz el!

Dsida Jenő: Kalendárium

Eminescu: A tó

József Attila: Gyöngy / Guggolva ringadoz / Három királyok

Kiss Anna: Fohász

Kosztolányi Dezső: Mostan színes tintákról álmodom./Az alkonyat

Lorca: Táj / Irene Garcíához, a kis szolgáló lányhoz / Tánc / Tengeri csigahéj / Fácska, fácska / A zöld balladája / Két esti hold

Nagy László: Csudafiú szarvas / Héja és a sármány / Tűz / Vendégek jövedele / Ó csodálatos jégvirág / Az én szívem játszik / Játék karácsonykor / Aranypéncz térdű szerető / Vérugató tündér /

Nemes-Nagy Ágnes: Amikor Bors néni kicsi volt

Petőfi Sándor: János Vitéz / Kuttyák dala, farkasok dala

Pilinszky János: Őszi cirkusz / Kétféle tér

Riffaud: A csodálatos macska

Rimbaud: A meghökkentek (József Attila ford.)

Szécsi Margit: Ej-haj / Madár-e az denevér

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem (A hajnal)

Utassy József: Termékeny éj / Tüzem, lobogóm / Hurrá / Rezeda-álom / Magyarország / Lackó lova

Weöres Sándor: Külvárosi éj / Galagonya / Száncsengő / Gyöngy az idő, vándoroljunk. / Altató

Népdal: Gyere be gyere be, gyönyörű kismadár / Amott kerekedik..

Metaforikus feldolgozásra ajánlott versek

Gregori Corso: Középkori Anatómia

Utassy József: Tél / Koratavas

Közös feldolgozásra ajánlott versek:

Kiss Anna: Vásár, Fohász

Kalevala (Rácz István fordítása)

Káldászhá: A felhő hírnök.

Petőfi Sándor: János vitéz

Dsida Jenő: Kalendárium

Középiskolásoknak ajánlott versek

Apollinaire: Kötelékek

Kiss Anna:

Illusztrált, vázlatban lévő, illetve tervezett versek 1993

/Jól sikerült, elkészült, vázlatban lévő, tervezett/ /Nem teljes lista/

Ady Endre: Fekete Zongora / Sok más/

Apollinaire: Kötelékek

Arany János: Toldi /5. c,d osztály/ Vörös Rébék stb

Babits: Jónás könyve /sorozat, 8. c,d/ Strófák a Wartburgi dalmokversenyéről, stb.

Balassi: Vitézek mi lehet stb.

Bari Károly: Téli este /néhány/

Corso: Középkori anatómia /néhány/

Csokonai: néhány

Dsida Jenő: Kalendárium /14-es sorozat/

Eminescu: A tó

József Attila: Gyöngy a csillag, stb. /néhány/

Juhász Gyula: Milyen volt, stb.

Kalevala: kb. 200 kis kép, illetve a 27m x 42 cm-es nagy metszet

Káldászhá: A felhő hírnök / kb. 60 lapos sorozat 8. a,b/

Kassák Lajos: Kezek, Kettesben

Kiss Anna: A holdnak háza van, Hol van a világ vége? Tükörképek, Máktündérek, csutkanépek, Alattunk is laknak, felettünk is laknak, Téli utak ördöge, Tündér a ruháskosárban kötetek összes versei 24 nagyméretű színes metszet 60-130 x 40-90 cm

Lorca: Csigahéj, Két esti hold, Fácska, fácska, Irene Garcíához..., Tánc, stb.

Nagy László: A héja és a sármány, Csudafiú- szarvas, Tél, Tűz, Vendégek jövedele

Petőfi: János vitéz / teljes sorozat 5. c,d/ Kuttyák dala, farkasok dala, Szeptember végén. /néhány/

Pilinszky: Terek, Tükör, Cirkusz /néhány/

Radnóti: néhány

Szécsi Margit: Madár-e a denevér?

Szócs Géza: +Kukorica szár

Utassy József: Termékeny éj, Tüzem, lobogóm, Koratavas, Hurrá, Rezeda álom, Magyarország

Weöres Sándor: Galagonya, Bóbita, /Néhány/

Zelk Zoltán: Micsoda madár

Zrínyi: Szigeti veszedelem / hajnal/

Magyar , finnugor , indián, indonéz népmesék, törzsi népköltészet /sok/

